

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Julkisoikeusyksikkö
Lainsäädäntöneuvos Veli-Pekka Hautamäki

LAUSUNTO

21.12.2022

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

**Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta
(HE 269/2022 vp)**

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausunnon otsikossa mainitussa asiassa. Oikeusministeriö toteaa lausuntonaan kunnioittavasti seuraavan.

Oikeusministeriö on antanut 14.6.2022 päivätyn lausunnon esitysluonnoksesta sosiaali- ja terveysministeriölle (VN/12962/2022-OM-5). Lausunnossaan oikeusministeriö kiinnitti huomiota mm. lain suhteeseen valtioneuvostonlakiin, viranomaisten tehtävänjakoon ja oikeusministeriön rooliin avustustoiminnassa.

1.

Lakiehdotuksen 5 §:n 4 momentin mukaan sekä sosiaali- ja terveysministeriöllä että Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskusella olisi oikeus saada valtionapuviranomaisen tehtävän toteuttamisen kannalta tarpeelliset ja riittävät tiedot.

Ehdotetun säännöksen osalta huomioitavaa on, että se ei sanamuotonsa perusteella mahdollistaisi salassapidettävien tietojen saamista. Mikäli tälle on kuitenkin tarve, tulisi säännöksestä käydä ilmi salassapidon murtava vaikutus (salassapitosäännösten estämättä).

Esityksessä jää tarkemmin toteamatta, mikä ehdotetun säännöksen suhde on valtioneuvostonlakiin tiedonsaantioikeutta (31 §) ja tiedonluovuttamisvelvollisuutta (14 §) koskevaan sääntelyyn.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta ja kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojen luovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole

samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 17/2016 vp ja siinä viitatu lausunnot).

Perustuslakivaliokunta ei kuitenkaan ole pitänyt hyvin väliä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (PeVL 19/2012 vp, s. 4/I ja siinä mainitut lausunnot).

Perustuslakivaliokunta on painottanut toistuvasti, että erottelussa tietojen saamisen tai luovuttamisen tarpeellisuuden ja välttämättömyyden välillä on kyse tietosisältöjen laajuuden ohella myös siitä, että tietoihin oikeutettu viranomainen omine tarpeineen syrjäyttää ne perusteet ja intressit, joita tiedot omaavaan viranomaiseen kohdistuvan salassapidon avulla suojataan. Mitä yleisluonteisempi tietojensaantiin oikeuttava sääntely on, sitä suurempi on vaara, että tällaiset intressit voivat syrjäytyä hyvin automaattisesti. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytketään säännöksissä asiallisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaantipyyntöä joudutaan käytännössä perustelemaan. Myös tietojen luovuttajan on tällöin mahdollista arvioida pyyntöä luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta. Tietojen luovuttaja voi lisäksi kieltäytymällä tosiasiallisesti tietojen antamisesta saada aikaan tilanteen, jossa tietojen luovuttamisvelvollisuus eli säännösten tulkinta saattaa tulla ulkopuolisen viranomaisen tutkittavaksi. Tämä mahdollisuus on tärkeä tiedonsaannin ja salassapitointressin yhteensovittamiseksi (ks. esim. PeVL 48/2018 vp ja siinä viitatu lausunnot). Valiokunnan mielestä erottelua puoltavat seikat saavat erityisen painoarvon säädettäessä viranomaisen oikeudesta saada tai luovuttaa tietoja salassapitosäännösten estämättä sähköisessä toimintaympäristössä (ks. PeVL 73/2018 vp ja myös PeVL 31/2017 vp, PeVL 17/2017 vp, PeVL 12/2014 vp.).

2.

Ehdotetun lain 8 §:n mukaan ”avustuksesta säädetään lisäksi valtionavustuslaissa”. Lausuntokierroksella olleessa esitysluonnoksessa säännös oli muotoiltu seuraavasti: ”Tässä laissa tarkoitettuun avustukseen sovelletaan lisäksi valtionavustuslakia (688/2001).” Huomionarvoisena voi pitää, että jälkimmäinen muotoilu toteaa valtionavustuslakia sovellettavan nyt ehdotetun lain ohella, kuten esityksen perusteluistakin (s. 29) käy ilmi. Esityksessä nyt oleva 8 §:n säännösmuotoilu ei puolestaan totea soveltamisesta mitään.

3.

Hallituksen esityksestä on jätetty pois esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskeva jakso, joka oli esitysluonnoksessa sitä koskeneen lausuntokierroksen yhteydessä, ja jossa arvioitiin ehdotusta perustuslain 83 §:n kannalta. Tällainen arviointi olisi ollut esityksessä yhä asianmukainen ja perusteltu, eikä sitä olisi ollut syytä jättää pois eduskunnalle annettavasta hallituksen esityksestä. Mainitussa jaksossa olisi ollut perusteltua arvioida myös Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioiden neuvottelukuntaa perustuslain 119 §:ssä säädetyn kannalta, kun lyhyt arviointi jää nyt säännöskohtaisiin perusteluihin (s. 28).

4.

Arviointi perustuslain kannalta olisi ollut perusteltua tehdä myös lakiehdotuksen 3 §:n 2 momentissa tarkoitettusta parlamentaarista neuvottelukunnasta, jonka tehtävänä esityksen mukaan olisi yleisen kustannustason kehityksen seuraaminen ja jonka esitykset ja lausunnot liittyen yleisen kustannustasoon otettaisiin huomioon valtionavustuksia koskevassa valmistelussa (s. 25).